

bargar que la non venda, (1) aquel que gela empenho. Fuera ende en vna manera; si quisiere pagar luego lo que auia sobre ella, o le quisiese fazer cumplir aquello por que gela auia obligada, sin alongamiento, e sin rebuelta ninguna. Otrosi dezimos, que si el que tiene la cosa a peños la vendiesse, non auiendo poder de la vender, o auiendo poder (2) de la vender, la enagenasse contra la forma, (3) e la manera que dize en las leyes deste Titulo, que fablan como deuen ser vendidas las cosas empeñadas; que estonce, el señor de la cosa empeñada la puede demandar a quien quier que la falle, (4) que la aya así comprada. E la deue así cobrar, pagando (5) a este que la así auia comprada, lo que auia dado por ella, falta en aquella quantia que la el auia empeñada, si por tanto fuesse vendida. E si menos, deue el dar tan por ella, quanto le costó; (6) e lo demas, guardelo para aquel que la auia empeñada. E si por auentura por mas la ouiesse vendida, de aquello por que la tenia a peños, lo demas es tenuto de lo pagar el que la vendio, (7) e non el señor de la cosa. Mas si este que compro la cosa, la ouiesse ganada por tiempo, (8) entonce deue fincar por señor della. Pero aquel que gela vendio, finca obligado (9) al señor de la cosa, de pecharle todos los daños,

testatem non habet vendendi: potest debitor agere contra emptorem pignus tenentem, soluetque ei debitum quantitatem: & si minus sit debitum, quam emptiois pretium recuperabit emptor superfluum à venditore: sed si emptor tempore praescripti, non tenetur debitori: imò efficitur dominus rei: tenetur tamen vendens ad damna, & interesse, quae venditionis praetextu debitor sustinuit. Hoc dicit.

(1) *Que la non venda.* Concordat cum leg. 1. & 2. C. debito. vendi. pign. impe. non possit.

(2) *Non auiendo poder.* Adde L. secundam, C. si vend. pign. aga.

(3) *Contra la forma.* Vide supra eod. L. 41. & 42.

(4) *A quien quier que la falle.* Ista lex destruere videtur illam opinionem communem, de qua dixi in leg. 41. supra eod. in gloss. super verbo, entonce puede vender, & sic, quod etiam si ex pacto competat creditori facultas vendendi pignus: si non serauerit denuntiationem ibi requisitam, quae fieri debet debitori: venditio non tenet: licet in contrarium faciat, quod unum de requisitis in dicta lege 41. est, quod venditio fiat bona fide: quae tamen si absit, non annullatur venditio: ut ibi dixi, & habetur infr. leg. proxim. potest dici, quod quidquid Docto. dicant de iure communi per istas leges partitium, requiritur ad potestatem vendendi: & si data fuerit facultas ex pacto, quod denuntietur debitori, & nisi hoc procedat, non est potestas vendendi, ut hic: & in dicta lege 41. patet, & sic, quod sit de forma, quod prius denuntiet, & quod vendat publicè, quod vero ponitur in dicta lege 41. de bona fide, quod interueniat in venditione, non fit de forma substantiali, & quod ita procedat, quod habetur infra eodem lege proxima, & facit dicta lex 41. quae quando loquuta est de bona fide, dicit, deue.

(5) *Pagando.* Adde L. emptor. ff. de rei vendica.

(6) *Quanto le costo.* Adde L. si cum militaribus, C. de resti. mili.

(7) *Vendio.* Hoc ideo est, quia tale residuum in utilitatem domini non venit, ut in dicta lege emptor.

(8) *Por tiempo.* Concordat cum L. 2. C. si venditio. pign. agatur.

e menoscabos, quel vinieron por razon de aquella vendida, porque non fue fecha como deuia.

L E Y XLIX.

Como se puede desatar la vendida del peño, que es fecha engañosamente.

On engaño vendiendo algun ome la cosa que tuviessse a peños, por menos de lo que valia, si el engaño pudiere prouar el señor della, dezimos, que deue demandar a aquel a quien la empeño (maguer la pudiesse vender) todo el daño, e el menoscabo quel vino por razon de la vendida. E si fuer tan pobre el vendedor que lo non pueda del cobrar, e aquel que la compro fue fabidor del engaño, (1) entonce ha a demandar contra el, quel torne su cosa quel compro así. E deuia cobrar con los frutos que el otro faco della, porque ouo mala fe en comprarla. Pero tenuto es el señor del peño, de tornar el precio que pago el comprador por ella, en la manera que dize en la ley ante desta. E si por auentura, este que ouiesse comprado la cosa empeñada, por menos de lo que valia, quisiesse desfazer el engaño, cumpliendo, sobre lo que auia dado por ella, falta en la quantia que fallassen por derecho que valia, non le deue ser cabido. (2) Fuera ende, si pluguiesse al señor de la cosa,

(9) *Obligado.* Tenetur enim actione pignoratia, ut hic, & in leg. si cum venderet, §. final. cum L. sequent. ff. de pigno. acti. & in leg. creditor. C. de distract. pign. & vid. gloss. primam in fin. in leg. 1. C. credito. evictio. pign. non debe. & in subsidium re ulucapta agere poterit ad pretium, ut in leg. 2. & ibi gloss. C. si vendi. pign. agatur.

L E X XLIX.

Vendente creditore fraudulenter pignus minori pretio petet ab eo debitor damna, & interesse, licet habuerat vendendi potestatem: si tamen sit creditor non solvendo, petat rem cum fructibus ab emptore fraudis participipe, soluetque ei debitum, nec audietur emptor volens pretium iustum supplere, nisi debitor consentiat: sed si emptor participes fraudis non fuit, non superest contra eum actio debitori: sed solum contra venditorem. Hoc dicit.

(1) *Del engaño.* Quid si dolus intervenit tantum ex parte emptoris? Gloss. in dic. leg. 1. C. si vendi. pign. aga. dicit, quod tenetur emptor in subsidium, & sic supponit, quod creditor qui iure vendidit, & dolum non adhibuit, prius conveniatur: quod non videtur verum: quia dolus non debet egredi personam committentis, L. fulcitur, §. quod si adversus. ff. ex quibus causi. in pos. ea. & in leg. si cessante, C. de distract. pigno. ex quo videtur, & ita tenet Salic. in dic. L. 1. in fin. quod solus emptor tenetur, non creditor, nisi in eo, quod plures vendiderit: quam habere debuit, ut in L. fin. C. de distract. pigno. & dicit ibi Salic. quod licet in illo superfluo, creditor reperitur non solvendo: poterit conveniri emptor propter eius dolum, argum. L. fin. ff. de eo per quem factum erit, & quod isto casu salvetur gloss. quod tamen ultimum relinquunt cogitandum, & merito, quia hoc ultimum nullo iure fulcitur: neque aequitas, de qua in dic. L. fin. versio plane, militat in isto casu, sicut in casu dic. ver. plane, neque gloss. voluit id quod Salic. dicit: imò debet intelligi secundum concordantias, quas allegat, & quae loquuntur, quando emptor participavit de fraude cum creditore.

(2) *Ser cabido.* Approbat dictum Azo. C. si vendi. pign. aga. in summa, & gloss. in leg. fin. C. eodem.

TITULO XIII.

De las Pagas: e de los Quitamientos, a que dizen en latin Compensacion: e de las Deudas que se pagan a aquellos a quien las non deuen.

Pagas, e quitamientos, son dos cosas que por cada vna dellas se desatan las promisiones, e los pleytos, e las posturas, e los obligamientos de las fiaduras, e de los peños. Onde, pues que en los Titulos ante deste fablamos de todas las cosas por que se pueden obligar los omes vnos a otros, por palabras. Quercmos dezir en este, en que manera se puede desatar tal obligamiento. E mostraremos, que quiere dezir, paga, e quitamiento. E a que tiene pro. E quantas maneras son de paga, e de quitamiento. E como se deue fazer, e a quien, e de que cosas, e quando. E que deue fazer el debdor, quando paga lo que deue, e aquel a quien ha de fazer la paga, non la quiere tomar. E de si diremos, de todas las maneras de quitamientos, e de renouamientos, e de descontamientos, de deudas, e de pleytos. E por que razones se puede reuocar la paga, o el quitamiento, despues que es fecho.

Gg

LEY

que gelo otorgasse. Mas si este que compro la cosa, non fuesse fabidor del engaño, e ouo buena fe en comprandola, entonce non le empece a el el engaño, o la mala fe del vendedor, nin ha demanda ninguna contra el el señor de la cosa empeñada, pues que aquel que la vendio lo podria fazer; como quier quel que fizo engañosamente tal vendida, sea tenuto de refazer el daño, e el menoscabo, al señor de la cosa empeñada, así como sobredicho es.

L E Y L.

Como es tenuto, o non, el que vende el peño, de fazerlo sano, al que lo compra.

Obligado (1) seyendo algun peño a otro, a tal pleyto, (2) que aquel que recibe la cosa a peños, que la pueda vender; si acaciesse que la vendiesse, non como suya, mas como cosa empeñada, (3) e despues dello vendiesse por aquella cosa en juyzio, al que la comprasse del; entonce, este que gela vendio, non seria tenuto (4) de gela fazer sana, mas el otro que empeño (5) la cosa al vendedor. Pero si aquel que vende la cosa, se obligasse (6) a fazerla sana; o sabiendo que era agena, (7) e non de aquel que gela empeño, la rescibio en peños, e la vendio (8) despues; o si la vendio como suya, (9) e non como cosa empeñada; por qualquier destas razones tenuto seria el vendedor, de fazer sana la cosa a aquel que la comprasse del.

Partida V.

L E X L.

Si pignus per creditorem licite venditum evincatur, non tenetur creditor, sed debitor de evictione, nisi creditor de ea se obligaverit, aut scilicet rem alienam pignori recepit, aut tanquam suam, non tanquam pignoratam vendidit. Hoc dicit.

(1) *Obligado.* Quinque debent concurrere, ut creditor vendens pignus, non teneatur de evictione. Primum, quod pignus sit sibi obligatum: ut patet in hoc verbo. Secundum, quod creditor vendens, sit potior alio creditore ex tempore, vel privilegio, ut in lege 2. C. credito. evictio. pigno. non debe. Tertium, quod credat rem esse debitoris, ut probatur hic, & in dic. leg. 2. Quartum, quod sibi liceat vendere ex pacto, vel ex lege, ut probatur, hic, ibi: *Que la pueda vender*, vel quod saltem credat sibi licere: cum interdum iuste posset errare, ut dicit gloss. notabilis in leg. 1. C. credito. evictio. pigno. non debe. in gloss. fin. Quintum, quod ipse creditor de evictione non promittat, ut hic, & L. 1. C. eo.

(2) *A tal pleyto.* Idem fit competat ex lege, ut supra eod. L. 42. & dixi in gloss. precedenti.

(3) *Empeñada.* Id est iure creditoris, quid si simpliciter vendat? Docto. secundum Alber. & Salic. in dic. leg. 1. dicunt, quod videtur vendere, ut suam, ut in leg. 1. §. 1. ff. si ager vestri. vel empty. peta. sed limita, ut dicit ibi sing. Bald. nisi venditio fiat inter scientes pignus, ut in leg. qui tabernam, ff. de contrab. emp.

(4) *Non seria tenuto.* Tenetur tamen credere emptori contrariam pignoratiam adionem, ut in leg. credito. ff. de evictio. & notat gloss. tertia in dic. leg. 1. non enim ex venditione transeunt iura personalia in emptorem, nisi cedantur, ut in dic. leg. in credito. & L. si res quam, ff. eo. & ideo cautela est, secundum Angelum in dic. leg. 1. quod Notarii apponant in instrumentis venditionum illa verba, cedens, & concedens eidem emptori omnia iura, tam personalia, quam realia, & mixta, quae creditor competere possunt.

(5) *Que empeño.* Habes hic expressum, quod debitor de evictione tenetur, si pignus venditum à creditore evin-

catur, adde L. rescriptum, §. 1. ff. de distract. pigno. & L. si plures, §. 1. ff. de evictio. & C. eod. L. si ob causam, & hoc est planum, quando creditor habuit jus vendendi, vel iuste putavit habere, ut hic, & dixi in gloss. 1. sed quid si non habuit, neque iuste credit, se habere tale jus: an tunc emptor agere possit contra debitorem, qui sua pecunia fuit liberatus? Salic. in dicta lege 1. dicit, quod licet isto casu creditor teneatur de evictione, licet vendiderit iure creditoris, ut patet ex dictis supra in gloss. 1. tamen adhuc poterit agere emptor contra debitorem, ut illi ex empto non ad interesse, sed ad pretium, ut dicit gloss. in dic. leg. rescriptum, §. 1. & hoc ex ratione illius leg. ne debitor locupletetur cum aliena iactura, & hoc quando creditor, quod vendidit, non esset solvendo, & bene facit L. 1. versio. plane. ff. de eo per quem factum est, compelleretur etiam creditor credere adionem pignoratiam, ut in dic. leg. 1. credito. ff. de evictio.

(6) *Se obligasse.* Simpliciter vendens, nunquam intelligitur se ad hoc obligare: imò tacite videtur agi, ne de evictione teneatur: ut notat gloss. in dic. leg. rescriptum, §. 1. & intellige concurrentibus illis quatuor, de quibus in gloss. 1. & adde ad istam leg. L. 1. C. credito. evictio. pigno. non debe. & L. si fundum, C. de evictio. & quid si creditor vendens promisit duplum nomine evictionis, an evictio re ipse agere possit contraria pignoratia ad istam duplam, contra debitorem? Vide L. si pignore, §. fin. ff. de pigno. acti. ubi habetur, quod poterit, si erat consuetudo promittendi istam duplam, vel fecit, ut majori pretio venderet, vide ibi, nota etiam, quod quando creditor de evictione promisit, debet ei caveri de indemnitate, per debitorem, ut in leg. si necessarias, §. 1. ff. de pigno. actio.

(7) *Que era agena.* Concordat cum leg. 2. C. credito. evictio. pigno. non debe.

(8) *La vendio.* Sufficeret scientia tempore, quo vendidit: licet quando pignoratia sibi fuit, non sciter, ut habetur in dicta leg. 2.

(9) *Como suya.* Adde L. non dubitatur, C. de evictio.

TITULUS XIII. DE SOLUTIONIBUS.

L E Y I.

Que quiere dezir, Paga, e Quitamiento: e a que tiene pro.

Paga, tanto quiere dezir, como pagamiento que es fecho a aquel que deve recebir alguna cosa, de manera que sinque pagado della, o de lo quel deuen fazer. E quitamiento es, quando fazen pleyto al debdor, de nunca demandar (1) lo quel deuia, e le quitan el debdo (2) aquellos que lo pueden fazer. E tiene esto grand pro al debdor, porque quando paga la debda, o le quitan della, sinca libros, el, e sus fiadores, (3) e los peños, e sus herederos, de la obligacion en que eran obligados, por que lo deuián dar, o fazer.

L E Y II.

Quantas maneras son de Pagas, e de Quitamientos. De pagas son tantas maneras, quantas son naturas de debdas, en que vn ome se puede obligar a otro. Ca, segund dizen los Sabios antiguos, pagando ome lo que deve, es libre (1) de

L E X I.

Solutio est illud, quod datur ei cui aliquid debetur, quietatio autem dicitur, quando habens potestatem liberandi: promittit debitum nunquam patere. Hoc dicitur.

(1) De nunca demandar. Hoc est pactum de non petendo, quod etiam de iure antiquo tollit ipso iure naturalem obligationem, & elidit civilem gloss. & Docto. in leg. si unus, §. pactus ne peteret. ff. de pactis.

(2) Le quitan el debdo. Sive per acceptilationem, sive per aliam formam liberationis, nam & liberatio habetur pro solutione, etiam quoad conditionem implendam, ut in leg. si fundum, §. titio fundum, ff. de lega. 1.

(3) E sus fiadores. Tollitur enim omnis obligatio, tam principalis, quam accessoria, ut in princ. insit. quibus mo. toll. oblig. §. leg. cum principalis, ff. de regu. juris, & in regul. accessorium, de regul. jur. lib. 6. & quod notat gloss. in leg. si patronus, §. patronum, ff. si quis in fraudem patris. leg. 38. supra titu. 10. §. leg. 1. ff. de solut. & leg. si eum, §. naturalis, eod. tit.

L E X II.

Quod sunt modi debitorum, tot sunt modi solutionum: tollitur autem obligatio debiti solutione: acceptilatione: novatione: vel compensatione, & aliis modis de quibus infra dicetur. Hoc dicitur.

(1) Es libre. Dixi supra leg. proxima, si tamen res non efficiatur perfecte creditoris, debitor non liberatur, leg. si rem, ff. de solutio. & vide quod habetur in leg. qui sic, ubi Bart. ff. eodem, & reconciliatur solutio usucapione, leg. si qui, ff. eod. Item & si fiat falso procuratori reconciliatur ratihabitione, leg. cum decem, §. 1. eod. tit. & si solvatur negotiorum gestor, vide leg. filia, & ibi Bart. ff. eodem, & quid si quod debeat unum creditor solvam de mandato ponalit reipublice vel alii de reipublice mandato? Vid. Bart. in leg. creditor. eod. titu. neque interest utrum post solutionem casu, vel alias: res soluta pereat, leg. pro his, & ibi Joan. de Pla. C. de naufr. lib. 11. & quid si solum possit repeti? Vide L. si testamento in principio ff. de fidejussor. aliquando tamen ex solutione non tollitur totaliter obligatio, de quo vide per Bart. in leg. sed, & si possessori, ff. de iureiuran.

(2) Della por quitamiento. Adde §. item per acceptilationem. insit. quib. mod. tolli. oblig.

(3) Renouar pleyto. Adde §. praterea insit. quib. mod. tolli. oblig.

(4) Dar de mano. Id est delegacione.

L E X III.

Debet fieri solutio habenti potestatem eam recipiendi, & debet fieri de promissis, non autem de aliis invito

la obligacion en que era, por lo que deuia dar, o fazer. E aun puede ome ser libre della por quitamiento, (2) o por renouar pleyto (3) otra vez, o por dar de mano (4) quien cumpla el pleyto, o faga la paga; o por compensacion, que quier tanto dezir, como descontar vn debdo por otro; o por muerte de la cosa que deve ser dada; e en otras maneras muchas, que se muestran por las leyes deste Titulo.

L E Y III.

Como deuen fazer la Paga, o el Quitamiento, e a quien, e de que cosas.

Pagamiento de las debdas deve ser fecho a aquellos que las han de recebir, e deuefe fazer de tales cosas, como fueron puestas, e prometidas en el pleyto, quando lo fizieron, e non de otras, (1) si non quisiere aquel a quien fazen la paga. Pero si acacsciese, que el debdor non pudieffe fazer aquellas cosas que prometiera, bien puede darle entrega de otras, (2) a bien vista del Judgador. (3) Otro-

ley 2. tit. 16. lib. 5. Recop.

Juzgador p. 1. q. 118

creditore, si autem de illis non potest solvi, vel promissum fieri arbitrio iudicis, solvetur aliud pro alio cum damno, & interesse creditoris, & non solum debitor solvendo liberatur, sed & alius quicumque etiam debitor ignorante solvendo pro eo liberat eum, quamvis contradicat. Hoc dicitur.

(1) Non de otras. Adde leg. 2. §. 1. ubi per gloss. Bart. & Doct. ff. si certum petat. §. leg. cum a quo, C. de solut. & leg. 3. & ibi Joan. de Plat. C. de fabricem, lib. 11. idem dicitur in debitor, quia non potest cogi, ut solvat unum pro alio; nisi aliud esset de consuetudine, ut in leg. domini, & ibi Joan. de Plat. C. de agrico. & cens. lib. 11.

(2) Entrega de otras. Hic est unus casus, in quo potest solvi aliud pro alio, alios enumerat gloss. in dict. leg. cum, C. eod. & gloss. in dict. leg. 2. §. 1. ubi Bart. colum. fin. ff. si cer. pet. qui in omnibus ejus dicitur, ibi approbatur per Doct. ibi prater quam in eo, quod in fine dicitur: vide ibi per Alexand. & Jalo. qui accumular viginti fallentias ad dictam regulam, & an pro pecunia in forma, possit solvi massa argenti, vel auri? Vide per Joan. de Plat. in leg. 5. C. de suscipi. & archa. lib. 10. & in leg. unica, C. de colla. eris, & in leg. 1. C. de argent. pretio quod thesauris infer. eodem lib. & per Decium in dict. leg. 2. §. 1. & resolutio videtur, quod sic, quando ex hoc creditor nullum damnum pateretur. Quod nota ad legem regni circa retractum rei vendite, quae fuit progenitura, & nota bene, quod etiam in casu ubi potest unum solvi pro alio: veluti si hoc caveatur statuto, vel consuetudine: si tamen intervenit juramentum servandum est in forma specifica, ut tradit late Alex. consil. 37. volum. 2. in 2. dubio, & potest tempus pro tempore solvi, quando non mutatur rei substantia, vel qualitas secundum Bald. in leg. 2. circa fin. C. locati, & facultas eligendi unum pro alio transit ad singularem successorem, leg. si quando, §. b. res, ubi vid. Bart. ff. de legat. 1. & ibi etiam vib. per Bart. quando per litem contestationem perimatur facultas: quando unum erat in obligatione, aliud in solutione, & quando unum solvitur pro alio, si illud evincatur, qua actione agatur, vide per Bart. distinguentem, in leg. fin. versic. aliam, ff. de solut. & quanto tempore duret facultas solvendi unum pro alio? Vide per Bart. in leg. si quis stipulatus, ff. eod. & in casu hujus leg. dic, quod procedit etiam, si fiat executio sententiae contra debitorem contumacem, ut notat Joan. And. in additio. ad Specul. tit. de execa. sententia, §. sequitur in 1. additio. Bald. & Salice. in leg. ordo. C. de execu. rei judi.

(3) Del judgador. Non ergo tenebitur debitor dare meliorem rem, quam habet: prout dicitur communiter in au-

L E Y III.

De que manera deve ser fecha la paga al menor de veynte, e cinco años, porque el que la haze sea seguro, que gela non demandan otra vez.

Percebido deve ser todo ome que ouiere de fazer la paga al menor de veynte, e cinco años, para fazerla de manera, (1) que la non aya de pagar otra vez. E para ser fecho desto, deve pagar lo que deve, a el, o a su Guardador, (2) con otorgamiento, (3) o mandamiento (4) del Juez del lugar. Ca, si de otra guisa lo fizieffe, e despues (5) jugasse los dineros quel fuessen pagados, o los malmetieffe, o los perdieffe en alguna manera, (6) non seria quito (7) porende del debdo. Gg 2 An-

Juzgador de Jur. p. 2. cap. 22.

Otrofi dezimos, que si el que ouieffe fecho pleyto de fazer alguna cosa, e non lo pudieffe fazer (4) en la onera que aya prometido, que deve cumplir de otra guisa el pleyto, segun tu aluedrio del Judgador del lugar. E deve pecharle el dafio, e el menofcabo, que le vino por razon que non fizo aquella cosa, asi como prometio. E non tan solamente es quito ome de lo que deve, faziendo paga dello por si mismo, mas faziendola aun otro qualquier por el en su nome. E maguer (5) aquel que deve aquel debdo, non supieffe que otro fasia la paga por el, con todo esto seria quito. E aun- que lo supieffe, e lo contradixesse. (6)

Partida V.

authentica. Hoc nisi, C. de solut. sed sufficit, quod sit mediocri, & sufficiens arbitrio iudicis, prout hinc habetur, quod tene menti, & videtur approbari hic opinio, quam tenebat Cyrus in authent. hoc jus porrectum, C. de Sacrosan. Eccles. qui intelligebat, quod habetur in dicta authentica. Hoc nisi de re mediocri, vel dato, quod procedat in meliori, intelligitur dumtamen non generetur magnum praedictum debitori, ut declarat etiam Salice. in dicta authentica, hoc jus porrectum, colum. fin. qui & vult quod hoc referat in iudicis arbitrio, & nota quod huic remedio de quo in ista leg. non postest renuntiare per debitorem: sicut neque postest renuntiare cestioni bonorum, ut tradit Alber. in dicta authent. hoc nisi, & in rubric. C. qui bo. cede. pos. & Bart. in corpore unde sumitur, dict. authent. hoc nisi.

(4) Pudieffe fazer. Innuit, quod si postest facere, cogitur praecise facere, & non liberaretur solvendo interesse, & idem videtur probari in leg. 13. & in leg. 35. supra titu. 11. eadem partita, & sic de iure isto partiturum, non procedit communis opinio Bart. & aliorum dicentium, quod in obligationibus facti regulariter succedat obligatio ad interesse, licet fallat in aliquibus casibus: ut tradit Bart. in leg. stipulationes non dividuntur in principio, colum. penul. & fin. ff. de verborum obligat. ubi & Jalon. 20. & 21. colum. & approbatur de isto iure partiturum opinio Martini de Fano, doctoris antiqui concludentis, quod quis postest compelli ad factum indistincte, nisi quando jam non potest facere illi, qui tenebatur ad factum, vel quando actoris non interest, quod fiat: quia istis casibus tenebitur ad interesse, & ita intelligit leges, quae in contrarium allegantur, licet Bart. ubi supra sol. penul. colum. 4. reprobat istam opinionem, tene ergo menti istam legem contra opinionem communem, & quod hic, & dicitur legibus 13. & 25. habetur, corroboratur, quia de equitate canonica obligatus ad factum, si adimplere potest praecise, potest compelli, ut faciat per cap. qualiter de pactis, tenet Abb. in cap. per tuas de arbit. & in cap. veniens, colum. penul. & fin. de iureiuran. Jalon. in dic. leg. stipulationes non dividuntur, in princip. colum. fin.

(5) Maguer. Adde L. solutionem, & leg. si pro me, ff. eod. & in leg. solvere, & insit. quibus mod. tolli. obli. in princ.

(6) Contradixesse. Sed an tunc repetat solvens per actionem negotiorum gestorum? Vide Bart. in leg. sicubum, §. fin. ff. de nova. post gl. ibi.

L E X IIII.

Minori viginti quinque annis, aut fatuo, vel prodigo, cui est datus curator, debet solvi cum autoritate tamen iudicis, aut ejus curatoris, alias solvens solum perderet, & tenebatur debitor debitum iterum solvere. Hoc dicitur.

(1) De manera. Id est, ut consequatur plenissimam liberationem, adde leg. sancimus, C. de administra. tuto. & leg. ait prator, §. permittitur, ff. de mino.

(2) Guardador. Idem esset, si solveret curator pupilli, ut in leg. vero procuratori, ff. eod. in §. penul.

(3) Con otorgamiento. Ex hoc verbo patet, quod sufficeret approbatio iudicis, unde si facta solutio minoris: nihilominus agit contra devitorem: quia tamen debitor probavit eum habere pecuniam saluam: fuit absolutus: licet post sententiam pecuniam amittat, non poterit minor restitui: quod & tenuit Ubertus relatus ab Alberico in leg. 1. C. si adver. solu. licet ipse in contrarium arguat, quia ex amissione minor de novo laedetur.

(4) Mandamiento. Neque tenebitur appellare debitor contra hunc iustum ut in leg. ait prator, §. permittitur, ff. de mino. quod intelligit Angel. in leg. 2. in fin. ff. de appell. reci. quod procedat, quando solves erat talis, qui neque scit, neque scire debet etatem minoris: tunc enim licitum est solventi parere iusticiis citra appellacionem, & credere eum majorem, ut iudex inuicit, abque alia investigatione, si vero sciret, vel scire deberet iuxta, L. octavi, ff. unde cognat. & leg. de tutela, C. de in inter. ressi. minor. tunc contra iustum iudicis praecipiens solvi minori sine tutore, vel curatore appellare deberet, & imputaretur ei, si non appellavit, ita intelligit dictum §. permittitur Angel. ubi supra. & certe videtur singularis intellectus ad illum textu. & ad limitationem hujus leg. partitarum. Nota etiam quod ad hoc, ut solvens pupillo consequatur pleniorum, vel plenissimam liberationem, secundum notata per gloss. in leg. 1. & 2. C. si adver. solu. requiritur, quod interveniat scriptura gloss. nota. leg. 1. C. de solut. & libera. debi. civi. lib. 11. & tenet Guill. in dict. §. permittitur, & Joan. de Imol. in leg. vero procuratori cum leg. sequent. in §. fin. ff. de solut. adverte tamen, quia secundum Alber. post Cyn. in dict. §. permittitur, quod ad debitorem solventem non est necessaria scriptura, ut in dic. leg. 1. & leg. pactum, C. de pact. & ff. de pign. leg. contractu, quoad tutorem tamen erit necessaria scriptura, & ita procedat, leg. fin. C. arbi. tute. & leg. chirographis, ff. de admin. tuto. & an solvens falso procuratori coactus per iudicem liberetur, vide Bald. nota. distinguentem in leg. falsus, col. pen. C. de furt. & Joan. Andr. in addit. ad Specul. titu. de obliga. & solut. colum. 2. & Paul. de Cast. in leg. qui hominem, §. si nullo, ff. de solut.

(5) Despues. Durante minori etate intellige, nam secus, si postea, licet infra quadriennium quod datur ad petendam restitutionem, secundum Albe. in leg. 1. C. si adver. solu.

(6) Manera. Intellige quando fragilitate, vel culpa minoris perderetur, secus si casu fortuito, nam tunc, quando solum fuit minori cum autoritate curatoris non compereret restituito. leg. verum, §. sciendum, ff. de mino. & tenet Paul. de Cast. in leg. 1. C. si adver. solu.

(7) Quito. Nam quando minori solvitur cum autoritate tutoris, vel curatoris, vel ipsi tutori comperet restituito in integrum minoris: si pecunia culpa perderetur, & in ejus utilitatem non cederet, nisi in casibus notatis per gloss. in dict. leg. sancimus, & non dicitur debitor securus si peti potest in integrum restituito, leg. nemo, ff. de in integr. ressi. gloss. magna, in leg. ait, prator, §. permittitur, ff. de mino. Alexand. in leg. 3. §. laqueo in fin. ff. de acqui. posses.

Ante dezimos, que lo auia a pagar otra vez. Mas faziendo la paga con otorgamiento del Judgador, assi como sobredicho es, como quier que fiziese despues fu dano de los dineros el menor de xxv. años, non seria tenuto el otro de gelos pagar. Ante dezimos, que seria quito en todas guias del debdo. E esto mismo, dezimos, que deve ser guardado, en la paga que ouiesse a fazer al loco, o al desmemoriado, (8) o al desgastador de sus bienes a quien fuesse dado Guardador. (9)

L E Y V.

Como es quito el ome de la debda, pagandola al señor que la deue auer, o a su mandado.

Ley 2. tit. 16. lib. 5. Recop.

Debda (1) deuiendo vn ome a otro, e pagandola a otro tercero, por su mandado de aquel a quien la deua, o sin fu mandado, auendolo el despues por firme; tambien es quito del debdo el que lo deua, como si lo ouiesse pagado a el mismo. Esto mismo dezimos que seria, si pagasse el debdo al Mayordomo, (2) o al Procurador, que fuesse puesto señaladamente del señor del debdo, para recibirlo, (3) e para recabdar, e procurar todos sus bienes. Otrofi dezimos, que si prestasse vn ome a otro dineros, e recibiesse la promission del, en esta guisa: Prometdecime; que me dedes

(8) Desmemoriado. Ibi equiparantur minoribus, & eorum gaudent beneficiis, ut hic, & in leg. 60. tit. 18. 3. parti. ubi dixi, & vide gloss. in leg. 2. C. de curato. furio.

(9) Guardador. Non requiritur hæc lex, quod expresse sit interdicta prodigo bonorum administratio: sed tantum, quod datus sit sibi curator, quod nota ad ea quæ dixi, in leg. 5. tit. 11. eod. parti.

L E X V.

Procuratori generali omnium bonorum, vel specialiter, ut habenti plenam, & liberam potestatem petendi, & administrandi, vel alia quæ dominus facere possit faciendo: potest solvi, & si negotiorum gestor fiat, & dominus ratum habeat, contingit liberatio. Item si mihi, aut Titio promissit solvere, quod mihi debes. Titio adjecto solvendo, es liberatus: nisi postquam contra te egi & in iudicio verum tibi ne ei solveres, vel ipse mutavit statum, ut quia servus, vel religiosus factus est, aut exultavit, vel cum sui iuris esset factus, est sub alterius potestate, tunc enim teneris iterum solvere, sed poteris ab eo repetere solutum, idem si solvi creditorum aculato de maleficio, sum liberatus, nisi fit tale maleficio, ex quo corpus perdere debet, & bona. Hoc dicit.

(1) Debda. Concordat cum principio hujus leg. L. solutam in principio, ff. eod. & leg. si cum dotem, §. transfugiamur, ff. solut. ma. & limita in casu leg. fugitivus, ff. eod. & leg. 1. C. de rēfau. lib. 10.

(2) Mayordomo. Et sic generale mandatum ad negotia importat, ut solutionem possit recipere a debitoribus concordat, cum leg. vero procuratori, ff. eodem.

(3) Recebirlo. Oportet ergo, quod constet de mandato, nam si non constaret, licet dubitaretur de mandato, non posset ei solvi gloss. in leg. non solum, §. qui alieno, ff. de procurato. ubi vid. Bart. & Joan. de Imol. in leg. vero procuratori, ff. de solut. de qua lex. ipsa sumpta est, & quod si solvi procuratori habenti mandatum ad recipiendum solutionem, tamen quando ei solvi erat in firmo, & statim dicebat, & pecunia perdit fuit, an sim liberatus? Joan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de oblig. & solut. disputat ad utramque partem: & concludit, quod liberer quid, aut si solvam revocato jam procuratoris mandato, vid. leg. cum quis, §. 1. ff. de solut. & quod notat Bart. in leg. si procuratori falso, colum. 2. ff. de condi. ob cau.

ellos marauedis que vos presto, a mi, o fulans; nombrandolo señaladamente. Si los marauedis paga al otro (4) a quien señalo quel pagasse, tambien es quito del debdo, como si lo pagasse a el mismo. Maguer, despues que la promission ouiesse assi recebida, defendiesse que gelos non pagasse. E este defendimiento, dezimos, que se deve entender en esta guisa; si fuesse fecho, ante que lo ouiesse, este que presto los marauedis, començado a demandar el debdo por juycio. (5) Mas si lo defendiesse despues que el ouiesse fecho la demanda dellos, e si contra tal defendimiento (6) los pagasse, non seria quito del debdo. Ante dezimos, que lo auria a pagar otra vez, a aquel que recibio la promission. Pero en salvo finca su derecho al que lo pagasse assi dos vezes, de demandar el debdo a aquel a quien lo pago primeramente, como a ome que non ha ningun derecho en el, para retenerlo. Otrofi dezimos, que si este que era puesto en la obligacion sobredicha a postremas, para poder recibir la paga, cambiase fu estado (7) despues que la promission fuesse assi fecha; que non le deve pagar el debdo, el que hizo el prometimiento. E esto seria, como si era entonces libre, e se fiziesse despues seruo (8) por alguna razon

(4) Paga al otro. Adde L. verb. procuratori in principio, & in §. 1. ff. si alia causa, ff. eod. & de isto adjuncto, vide quæ dixi in leg. 7. tit. 11. eadem part. in gloss. magna & adverte, quod licet solvi possit adjecto, & solum, non possit ab eo repeti: si tamen detur pignus adjecto pro securitate debiti, potest pignus repeti, tex. notabilis in leg. si quis, ff. de pig. & si seruus est adjectus non potest solvi ejus domino, leg. si stipulatus, ff. de solu. & non potest adjectus alio modo liberare debitorem, nisi recipiendo solutionem, leg. quod stipulatus, ff. eod. & an possit novare? Vide per Jaso. in leg. cum quis, §. qui sibi aut filio, colum. 4. ff. de verb. oblig. & facultas solvendi adjecto non tollitur per constitutum, leg. si ita stipulatus, ff. eod. & vid. leg. sed, §. si mihi, ff. de consil. pec. & hæc adjecti non potest recipere solutionem leg. si stipulatus, ff. de solu. & leg. cum quis, §. sibi, aut Titio, ff. de verbo. oblig. & vide ibi per Jaso. an si aliud pro alio volente creditore solvatur adjecto liberetur solvens, & non debet alibi solvi adjecto, quam in loco destinato, leg. non utique, §. idem Julianus, ff. de eo. quod certo loco.

(5) Por juycio. Adde L. si quis stipulatus fuerit decem in mille, & ibi Bart. ff. eod. & in leg. penul. eod. tit. per Bart. est in leg. aliud.

(6) Defendimiento. Innuit hic, quod etiam ultra litis contestationem requiritur expressa prohibitio, ne solvatur adjecto in leg. tamen si quis stipulatus, versi. fin. de qua ista sumpta est, hoc non dicitur, sed quod per simplicem litis contestationem tollitur facultas solvendi adjecto, & sic notant ibi Docto. casum, in quo plus operetur tacitum. S. litis contestata. quam expressa contradictio. Et sic de mente Docto. est quod nulla alia prohibitio, quam litis contestata, & erit hic casus, quod tunc non potest solvi adjecto, quando ultra expresse prohibitionem intervenit ante litis contestatio. tene menti.

(7) Su estado. Ortum habet a leg. cum quis, in princip. ff. eod. quam vide.

(8) Seruo Quid e contra si ex seruo fiat liber, an potest

zon; o si era seglar, e se fiziesse Religioso; (9) o si lo desterrassen, (10) despues desto, para siempre a algun lugar cierto; o en otra manera qualquier, que saliesse de su poder, e entrasse en poderio (11) de otro. Otrofi dezimos, que si el señor del debdo, que recibio la promission del otro, fuesse aculado despues desto; de alguna malfetria que ouiesse fecho, aral, por que deuiessse perder el cuerpo, (12) e todo lo que ouiesse; que entonces, non le deve otrofi pagar (13) el debdo, fasta que sea quito de la aculacion. Mas seyendo aculado de otro yerro, que non fuesse de tal natura como esta, entonces non ha por que retenerle su debdo. Ante dezimos, que gelo puede, e deve, pagar: e sera quito de la obligacion, pagandolo.

L E Y VI.

Como deve ome fazer la paga a otro tercero, por mandado de aquel a quien deua ser fecha, si despues le defendiesse que non le diese nada.

Mandando algun ome a su debdor, (1) que aquello qual deuiessse, que lo pagasse a otro alguno que le señalasse ciertamente; si despues deso le defendiesse que gelo non pagasse, e el debdor contra tal defendimiento lo pagasse, non seria porende quito del debdo. Mas si acaciesse, que

terit ei solvi? Opiniones sunt in hoc, de quibus per Alex. in leg. cum qui ita, §. qui sibi, ff. de verb. oblig. & ipse tenet, quod non possit ei solvi, per textum, & ibi Bart. in leg. si quis seruo, ff. de solut. & leg. si is qui rem, §. Julianus, ff. de furtis, & placet mihi, quia respectu creditore non mutatur status in melius: sed in deterius, quando servus adjectus, erat servus domini, quia facilius erat exactio domino ab ejus seruo, quam cum jam sit liber, si tamen adjectus non esset servus domini, sed alterius extranei, tunc videtur, quod possit ei solvi, neque tunc obstant leges in contrarium allegatæ: quæ loquuntur cum servus erat domini, tene menti, quia Doctores non ita bene declarant.

(9) Religioso. Dicitur fuit hoc Rayne, & Jacob. de Aret. in leg. cum quis, ff. eodem, & probatur hic.

(10) Desterrassen. De relegatione loquitur, ut in dic. leg. cum qui in princip.

(11) En poderio. Hoc dicit propter L. cum qui, §. qui sibi, aut filio, ff. de verb. oblig. nam si filius efficiatur sui juris, bene potest ei solvi, licet mutet statum, ut ibi: & vide ibi per Alexan. ponentem alios casus, in quibus potest solvi, licet mutetur status.

(12) El cuerpo. Nota bene, quia vult, quod & si bona veniant confiscanda, non tamen infligitur pena mortis, quod possit sibi solvi, & istud verbum non habetur in leg. reo. ff. eodem, sed forte ista lex voluit hoc intelligere in crimine lætæ majestatis, ubi mors infligitur, & bona confiscantur, & interdicit administratio. ut in leg. fin. C. ad leg. Jul. majestatis, in aliis vero casibus, ubi pena mortis non infligitur, licet bona ipso jure confiscentur, vult hæc lex, quod possit aculato solvi: nisi bona sint annotata, ut in dict. leg. reo. cum gloss. ff. eo. & ita Bal. ibi intelligit.

(13) Pagar. Limitat Salicet. in dicta leg. fin. C. ad leg. Jul. majestatis, quando scivit debitor, vel scire debuit facultatem solvendi sibi sublatam, alias liberaretur ad instar illius, qui solvit procuratori revocato, vel filiofamilias, cui peculium erat adeptum, L. cum quis, ff. de solu. & L. si non sortem, §. qui filio, ff. de condi. indeb.

L E X VII.

Si mandavit tibi, ut quod mihi debes alii solvas:

se lo pagasse despues que gelo mandasse pagar, e el señor, cuydando que lo non auia aun pagado, le defendiesse que lo non pagasse, entonces, quito seria del debdo el que assi fiziesse la paga. Esto mismo dezimos que seria, si despues que le ouiesse mandado pagar el debdo, le embiasse dezir por carta, o por mandado cierto, que lo non pagasse. Ca, si acaciesse, que non diessen la carta, nin el mandadero non gelo dixesse, e pagasse el debdo, non sabiendo (2) que lo auia defendido el que gelo mandara pagar, entonces seria quito del debdo el debdor, tambien como si lo ouiesse pagado a el mismo.

L E Y VII.

Como deve ser fecha la paga, o non, al Personero, que la demanda en juyzio por otro.

Ord. de S. ec. 19. tit. 5. p. 3.

Personero faziendo vn ome a otro, para demandar en juyzio alguna debda quel deuiessen, maguer venciesse al debdor este Personero tal, non gela deve a el pagar; (1) fueras ende, si el dueño, en la carta de la personeria, le otorgasse poder tambien para recibir (2) la paga, como para demandar el debdo. E si tal poder non le otorgasse en la carta de la personeria, deve pagar, e entregar el debdo, al señor, (3) e non

solvendo ei antequam de mea contraria prohibitione certificeris, eris liberatus: secus, si solvisti post certificationem. Hoc dicit. Habuit ortum a leg. vero procuratori, §. sed & si quis, a leg. cum quis, §. si debitorem, ff. de solu.

(1) A su debdor. Idem fit præcipiat alicui, ut ex debitor recipiat, nam per consequens videtur mandare debitori, ut ea solvat, L. qui hominem, versi. si tu Titium, ff. eod. & ibi notat Bart.

(2) Non sabiendo. An sufficiat proponere editum, vel proclama super revocatione procuratoris? Vide Bart. in leg. qui hominem, §. si tu Titium, ff. eod. & L. sed si pupillus, §. de quo palam, & ibi Bart. ff. de infir. & vide per Abb. de ista materia in capitul. ex parte decani de rescript. per tres final. colum. & quod notat Bartol. in leg. vero procuratori, §. 1. ff. de solutio.

L E X VIII.

Procurator ad judicia non potest accepto ferre, nec solutionem recipere. Si tamen procurator constitutum ad agendum, & recipiendum cum plena, & libera potestate, ad ea quæ dominus facere possit, solutionem recipero, & quitationem facere poterit. Hoc dicit.

(1) Non gela deve a el pagar. Concordat cum leg. hoc jure, ff. eod. & L. sed si tantum, ff. de patris, sed quod e converso, an qui non potest petere, possit solutionem recipere? Vid. Bart. in leg. non solum in princ. ff. solu. mar. ubi & vide an possit filiofamilias solvi sine patre in adventitius, in quibus patri non acquiritur usufructus, & tradit etiam Alber. in leg. vero procuratori, ff. de solut. & concludunt, quod possit solvi filiofamilias in his.

(2) Para recibir. Quid si detur potestas ad exigendum, an possit solutionem recipere? Bart. tenet, quod sic in dict. leg. hoc jure, ff. eod. & in leg. non solum, ubi communiter Docto. ff. solut. matris, idem dic. si sit constitutus procurator ad agendum, & exigendum, secundum Bart. in dict. leg. hoc jure, ubi idem tenet Joan. de Imol. licet Angel. teneat ibi contrarium.

(3) Al señor. Ex hoc verbo Bart. Imol. & Paul. de Cast. in dict. leg. hoc jure, ff. eo. colligunt formationem libelli, quando procurator tantum constitutus est ad agendum, ut concludat condemnari sibi, & solvi domino.

Como deve ser fecho la paga que deve fazer el deudor, si non gela quisiere recibir el que la deve auer.

Plazos, e dias ciertos (1) ponen los omes entre si, a que prometen de dar, o de fazer algunas cosas, vnos a otros. E porende dezimos, que cada vno es tenuto de dar, o de fazer, lo que prometio, al plazo que fue puesto para ello. E non se puede excusar que lo non faga, maguer el otro non gelo demande. (2) Otroli dezimos,

Ly 2: tit. 16. lib. 5. Recop. Noxi. de privile. Jus 2.º pte. an. 3. ste

Hypoclausum
le virtute po
ten procura
ton exequ
tionem peccat
Prodrig. de
cooccur. cap.
3. n.º 38. aliq
cicam.
Saxonia re.
5. recod. lo. n.
21. cicar.
Parlad. 2.º
quor. e. fin.
3. p. 8. 2.º n.
1. et 2.º ed. leg.
Siquoniam
de clauibus
lib. 1. c. 36.
pag. 203.
Jurera. de
Juramto. l. p.
c. 90. n.º 2.º
reg. optime

(4) Libre, e llenero. Adde L. procurator, cui generaliter libera, ff. de procurato. ibi tamen non habetur, quod possit procurator habens liberam facere quitationem debiti, Azco. sub dubio forte, C. de acceptila, in summa, dicit, quod potest fieri acceptilatio per procuratorem habentem ad hoc speciale mandatum, vel generale: cum libera, ut stipuletur novandi animo, gloss. etiam in leg. non abstulit, C. de nova. tenet, quod procurator cum libera possit facere liberationem, & quitationem: & approbatur hic: & intellige ita, quod non fiat donando, L. contra juris, ff. de pactis, L. filiusfamilias, ff. de donat. & per Bal. in dicta leg. non abstulit, & Alexand. consil. 44. volum. 2.

(5) Que el señor. Innuitur hic, quod requiritur hoc casu, necdum quod detur potestas cum libera, verum quod & dicatur, quod & possit ea omnia facere, quæ dominus potest, sed ut dixi in leg. 19. titul. 5. 3.º part. per hæc verba, quod possit facere, quod dominus potest, videretur concedi libera, licet expresse de libera non dicatur, vide ibi, & certè de mente istius leg. & etiam dictæ leg. 19. est, quod semper in concessione istius liberæ potestatis addatur, ut possit ea facere, quæ dominus potest: & ideo consulo, quod semper in instrumentis procuratorum facias apponi.

(6) El deudo. Intellige, ut dixi supra in gloss. super parte, libro.

L E X VIII.

Solutio est faciendi in termino à partibus præfixo, etiam si creditor non interpellat debitorem: & si creditor solutionem recipere recuset, debet cum debitore requirere loco, & tempore congruo: ostendendo, & ostendendo pecuniam, & demum eam debet sigillare, & apud bonum hominem, vel Ecclesiam deponere: & sic faciendū liberatur, nec tenetur, si postea perdatur sine culpa sua pecunia. Hoc dicit.

(1) Ciertos. Secus ergo si esset incertus dies, ut hic, & in leg. magnam, C. de contra. & commi. stipu. ubi & notat Bald. quod dies incertus non constituit debitorem in mora, & tenet etiam Bart. in leg. ita stipulatus, in 2.º questione principali, ff. de verb. obli. Alexand. & Jason. in leg. quotiens in diem, ff. eod. unde si promitto tibi, cum eris legitime ætatis, opus erit interpellatione, tenet Bald. in leg. si pacto quo panam, ff. de pactis, col. 3. versic. 2.º quæro, quid autem in eventu conditionis an constituat debitorem in mora? Bart. tenet, quod non in dicta leg. quotiens, ubi Jason dicit istam esse communem opinionem, adde etiam Bart. in leg. quod dicimus, ff. de solutio. & in leg. evictis, ff. de usur. & per Bald. in leg. pen. §. cum autem, C. ad Trebel. Sed quid de die tacite inducta à lege? Dic. quod illa interpellat, & constituit debitorem in mora, ut in dicta leg. quotiens in diem, & ibi notant Joan. de Imol. & Alex. & Jason dicit ibi istam esse communem opinionem, quamvis Albericus contrarium tenuerit, & ad idem est text. in leg. 2.º in fin. C. de iure empit. & vide per Jaso. tripliciter hoc amplianem in dic. leg. quotiens, & adde, quod dies tacite interpellat, & moræ purgationem impedit text. notabil. in leg. 1.º versic. nisi forte, ff. de pen. lega. & Bart. in leg. si insulam, ff. de verbo. obli. in quinta oppo. & intellege, dummodo dies illa tacita sit certa, & reus potuit illam prævidere: ut declarat ibi Jason

super eadem quinta oppositio, & nota, quod sufficit, quod dies sit certa, licet sit variabilis ad mutum stipulatoris in tempus prolixum: ut in leg. cum stipulatus sum tibi à proculo, & ibi Bart. ff. de verb. obli. & etiam Angel. & Joan. de Imol. & adde Socinum consil. 288. circa 1.º questione, 2.º volum. quæst. 4.º quid autem de hora, an interpellat sicut & dies? Bald. tenet, quod sic in leg. 1.º C. ne liceat serio provoca. per tex. quem dicit valde notabilem in leg. Titio, §. final. ff. de actio. empit. tangit Jason, quem vide in leg. si ex legati causa, 4.º col. ff. de verb. obli. vers. 4.º amplia. & quid si dictum sit in conventionem, quod creditor non possit petere ante Pascha, an dies Paschatis interpellat? Gloss. dicit, quod sic in leg. si duo, §. fin. ff. de consil. pecu. Sequitur Bald. in leg. sed & si ex stipulatu. ff. de verb. obli. Jason. in dic. leg. cum stipulatus sum tibi à proculo in fin. princ. & idem tenet Bald. in leg. 1.º col. fin. C. quando dies legi. cedit per gloss. in dict. leg. si duo, & per alia. vide ibi per cum. Bald. tamen in capitulo unico, §. 1.º in fin. an ille qui interfe. fratrem domi. sui. dicit, quod si debeo tibi decem pure, & tu promittis non petere usque ad Pascha, quod dies Paschatis non interpellat, allegat notata in leg. si unus, §. 1.º ff. de pactis.

(2) Maguer el otro non gelo demande. Limita novem modis, ut tradit Jason in leg. si ex legati causa, col. 4.º & 5.º ff. de verborum obligationibus, & nota, quod elapso die instrumenti agens habet fundatam intentionem, vide Decium consil. 439. visis his quæ accuratissime, & quid de eo, qui promittit se facturum, & curaturum, quod quis ratificet actum usque ad certum tempus, an adhuc debeat interpellari? Vide per Decium consil. 2.º & quid in delictis, quæ constitunt in omittendo, an re ipsa mora fiat sisco? Vide gloss. & Bald. in leg. 1.º C. de bis quibus, ut indig. & advertit, quod Bald. in leg. cum allegas, colum. penult. C. de usu. dixit unum verbum satis notandum, si tamen verum esset, quod in contractibus bonæ fidei non obstante die, & pœna, potest mora purgari, sed contra hoc dictum Bald. est gloss. cum qua Doctores videntur transire in leg. Lucius, in verbo exhibitus, juncto text. ff. de actio. empit. & contra Baldum tenet Alexand. consil. 106. magnifice præter, col. 2.º tertii volumi. & Jason. in leg. si insulam, col. 9.º ff. de verbo. obligat. Nota etiam, quod licet sit apposita dies, & pœna: si tamen inter partes fuit actum, ut reus etiam certificari debeat per actorem: tunc talis dies non interpellat, ita quod mora sit impurgabilis, ut notat gloss. in leg. ita stipulatus, super verbo certo die, ff. de verbo. oblig. & ibi eam notat Angel. dicens, quod tunc perinde habetur, ac si nullus dies esset appositus: ex quo inferat ad statuta dispensentia instrumenta publica, seu privatam scripturam recognitam executioni mandari: prout est in istis regnis, quod non habebunt locum, quando dies certa est apposita cum pacto, quod ante diem certificatio debeat fieri per actorem, quoniam illud pactum reddit terminum conditionalem: quod dicit esse notato dignum: & figendum menti, multa alia in materia purgationis moræ vide per Bartolum, Angelum, & Alexandrum, & ceteros scribentes in dicta leg. si insulam, & inter cætera nota, quod de æquitate canonica semper mora purgari potest, si adversarius non sit damnus passus propter moram, per text. notabil. secundum.

Como por muerte de la cosa señalada, sobre que es fecho el obligamiento, es quito el deudor.

Bestia, o otra cosa cierta dequendo vn ome a otro, si aquella cosa fue perdicida, o se muricse, ante del plazo a que la devia dar: o si el plazo non fuesse puesto, ante que el otro gela demandasse por juicio; si la perdida, o la uuerte non auino por culpa, nin por engaño, del deudor, quito es (1) de tal deudo. Mas si se perdiciese, o se muricse, por su culpa, o por el engaño que el deudor fizicela, entonce tenuto seria de pechar la estimacion della. Otrofi dezimos, que demandando vn ome a otro alguna deudo, que dixesse que le devicse, e negasse el otro el deudo, diciendo que nol devia nada, que si el que demanda, le da la jura, (2) de su voluntad, e el otro la rescibe del, e jura, que non le deve lo quel demanda, que es quito (3) del deudo, tambien como

que si el deudor quisiese pagar el deudo al que lo devicse recibir, e el otro non gelo quisiese tomar, deve fazer afrenta (3) ante omes buenos, en logar, e en tiempo guizado, mostrando los maravedis, de como quiere fazer la paga. E deve poner (4) aquellos maravedis señalados en fielsdad de algund ome bueno, o en la Sacristania de alguna Eglefia: e dende adelante es quito (5) del deudo, e non ha el otro demanda ninguna contra el. E aun dezimos, que si los maruedis se perdicessen sin culpa del deudor, despues que fuesen puestos en fielsdad, así como foredicho es, que el daño pertenece al señor del deudo tan solamente: porque fue en culpa, que lo non quiso recibir, quando gelo quito pagar.

condum unum intellectum in capitulo, suam de penis, tradit Joan de Imol. in capitulo dilecti de arbit. col. 2.º Alex. in leg. si qui major, C. de transact. Decius consil. 138. col. 2.º ad fin. & vide etiam text. notabilem, in capitulo potius de locato. & ista limitatio erit in his regnis magni effectus: quia cum per istas LL. paritarum non reperitur expresse cautum, quod ubi est dies, & pœna non admittatur purgatio moræ, & sic deficienti regni potius sit recurrendum ad Jus Canonicum, quam ad LL. Imperatorum, ut tradit Joan. Lupi. à Pala. Rubens in introductione repetitionis, capitulum per vestras, de dona. inter virum & uxor. versic. idem videtur mihi dicendum, admittetur, ut dixi purgatio moræ legendo æquitatem canonicam, tene menti.

(3) Afrenta. Concordat cum leg. si soluturus, ff. eod. & leg. obfignatione, C. eod. & leg. acceptam, C. de usur. & leg. 14. tit. 12. & leg. 38. tit. 13. ead. paritæ, & quæ ibi dixi, & adde leg. 2.º & ibi Bald. C. de communi sermo man. & gloss. in dict. leg. 1.º C. isto sit. & quando debitum non est liquidum, quomodo fiat depositio, & consignatio? Dic. quod deponatur, & consignetur id, quod est liquidum, & pro reliquo liquando detur fidejussor, secundum practicam, quæ habetur, in leg. statu liberi à cateris, ff. de statu liber. Angel. & Joan. de Imol. in leg. 4.º §. prætor ait, ff. de novi opi. enun. cum concordantis ibi allegatis per Alex. & vide, quod habetur in leg. 72. in ordina. Tau.

(4) Deus poner. Ista obligatio depositio, & consignatio requiritur, ad hoc ut deudor consequatur liberationem debiti: ut in iuribus, supra in præcedenti gloss. allegatis, & ut periculum pecuniæ deinceps spectet ad creditorem. Si tamen tractaretur de evitacione pœnæ, vel moræ propter non factam solutionem, non semper requireretur ista obligatio, depositio, & consignatio: nam si abesset creditor: ita quod non haberet debitorem, cui faceret solutionem: non esset in mora: neque incidere in pœnam: si non deponeret, & consignaret: ut in leg. si fundus, §. fin. in fin. ff. de lege commisso, lege pecunia sanebris, §. fin. ff. de usur. neque obstat, quod notat Bart. in leg. si reus paratus, in fin. ff. de procurato. dum dicit, quod quando quis vult solvere, ut pœnam evitet: sed non reperit creditorem, qui solvere possit, debet auctoritate iudicis facere consignari: & coram iudice offerre per dict. leg. si reus paratus, & ad hoc ut sciatur utrum ille creditor reperiat, ut quia forte offerit forensis, fiat præconium de hoc arg. leg. ff. eod. tempore, C. de remi. pig. nam ut declarat Alex. consil. 92. 1.º volum. incip. perperis bis que in tbe-mate narrata sunt, col. 4.º illa decisio. Bart. intelligitur in casibus, in quibus requiratur depositio, & consignatio

pro ut loquitur illa lex si reus paratus, ut ibi declarat Bald. & Bart. in leg. in leg. si servum, §. nunc videamus, in fin. ff. de verbo. obli. sicut etiam requiritur ad impediendum cursum ufurum jam incepturum L. si creditori, C. de usur. & etiam quandoque ad evadendam pœnam requiritur obligatio, depositio, & consignatio leg. 2.º in fin. secundum unum intellectum gloss. C. de iure empit. & dic. leg. si creditor, secus vero est, quando sumus in casu in quo non requiritur depositio: & consignatio: ut est regulariter, quando tractatur de effectu non incurrendi moram, vel pœnam, vel cursum ufurum, necdum incepturum, nam tunc si est cui offeratur debet offerri, & sufficit sola obligatio L. si per te, C. de usur. & notatur in dict. leg. acceptam, sed si non erat cui offereretur, tunc non potest heri quæ obligatio securus est debitor ut in dict. leg. si fundus, §. fin. cum aliis allegatis, per Alex. ubi supra, quod tene menti, & prædictis adde L. si prædio, in princip. ff. de in diem adjeit. & quod notat Bald. in leg. 2.º in fin. C. de iure empit.

(5) Et quito. Ipso iure, ut hic innuitur: & tenet gloss. in leg. obfignatione, C. eod. & est communis opin.

L E X IX.

Rei perditione, vel interitu, sine debitoris culpa ante tempus solutionis, vel si non fuit certum tempus appositum antequam in iudicio petatur, liberatur debitor: sed si dolo, vel culpa ejus perit, tenetur ad estimationem. Item si voluntarie deferente creditore juret, debitor non debere liberatur, sicut solutione, vel iudicii absolutione. Idem si creditor donet, vel rumpat instrumentum cum intentione remittendi debitum: sed si probet non causa remittendi: sed alia dedisse, vel rupisse, aut ei fuisse furatum, aut per merum, vel vim ablatum, remanet ei jus debiti saluum. Hoc dicit.

(1) Quito es. Adde L. penul. ff. eod. & leg. 18. tit. 1.º ead. part. ubi & vide quæ dixi.

(2) La jura. Concordat cum leg. sicutum, §. naturalis, ff. eod. & leg. 2.º & leg. iusjurandum etiam, ff. de iurejur.

(3) Que es quito. Ipso iure, ut in dicto §. naturalis, & hic multum tamen obstat, & aque infir. de excep. ubi habetur, quod per iusjurandum delatum à creditore debitori, non liberatur debitor ipso iure: sed eo exceptionis, & de isto contrario opposuit Ludo. Rom. in leg. 2.º ff. de iurejuram. & reliquit cogitandum super solutione, Alex. & etiam Jaso. ibi solvunt, quod per iusjuramentum voluntarium, vel iudiciale tollatur obligatio naturalis ipso iure: sed non civilis ipso iure tollatur: sed eo exceptionis, quod colligunt ex illa dictione æque, juncto §. præcedenti, ubi actum fuit de pacto de non petendo, licet

mo si lo ouiesse pagado, e fuesse ende quito por sentencia del Judgador. Esto mismo seria, si vn ome diese a otro la carta (4) que auia sobre el, del debdo que le deuiesse. o la rompiesse (5) a sabiendas, con entencion de quitarle el debdo; que tambien seria quito potende, como si lo ouiesse pagado. Pero si aquel que auia de auer el debdo, pudiere prouar con omes buenos, que dio la carta en fiedad al debdor, e non con voluntad de quitarle el debdo; o que gela furtaron, o forgaron, o gela rompieron (6) contra su voluntad; entonce, en saluo le fincaria su derecho, contra aquel que deuia la debda.

LEY X.

Como, quando vn ome deue debdas de muchas maneras a otro, e faze paga de alguna dellas, de qual se entiendo que fue fecha ia paga.

Debdas de muchas maneras deuiendo un ome a otro, si le fiziesse paga alguna, e señalasse por quales debdas le fazia aquella paga, deue ser contada en aquella que señalo, (1) e non en otra. E si por auentura, el que fiziesse la paga, non di-

cet tamen ista solutio potest esse bona quoad dictum §. aquè ad istam leg. partiarum, non potest hoc dici, quæ vult quod ex hoc iuramento voluntario delato a parte, licet in iudicio (quod etiam vocatur iuramentum iudiciale) debitor iurans, liberetur, per inde, ac si solueret: ex quo habet consensum partis iuramentum deferentis: & quod liberatur ipso iure: unde non indiget ope exceptionis, nisi veli diceret: quod etiam hæc lex requirit, quod opponatur exceptio, quod & potest probari ex eo, quod subijcit (e fuisse ende quito por sentencia del judgador) ubi patet opus esse exceptione: ut in §. item si in iudicio. Infit. de excep. & istud videtur tutius ne juris communis inducatur correctio: cum hic talis correctio non exprimitur.

(4) La carta. Adde L. si chirographum, ff. de proba. & leg. labeo, ff. de passis, & leg. 40. supra tit. proximo. & quæ late dixi in leg. 11. tit. 19. part. 3.

(5) Rompiessse a sabiendas. Secus si ex iracundia, vel alias sine animo liberandi debitorem: ut hic colligitur, vide Bald. in leg. 1. ad finem, C. de fide instru. dicentem, quod si ex iracundia concremasti instrumentum debiti, non amittis ideo jus tuum: sed tenebris clarius probare per testes, & tali casu non deferetur tibi iuramentum in supplementum probationis: quia culpa tua claritas probationis offuscatur: presertim in facto antiquo, ubi aliquod potest esse in instrumentum, de quo non recordarentur testes: ut ff. de probatio. leg. censur, & istud dictum dicit ibi menti tenendum Paul. de Castro.

(6) O gela rompieron. Innuat ista lex, quod si creditor non prober, rupturam instrumenti factam fuisse per vim, seu contra ejus voluntatem: quod ex quo reperitur instrumentum ruptum presumatur liberatio debiti, de quo tamen vide quæ latius dixi: in dist. leg. 11. tit. 19. 3. part. & per Florida. in leg. si chirographum, ff. de probatio. per Bart. & Docto. in dist. leg. labeo, ff. de passis.

LEY X.

Si in solutione exprimit debitor, in quo debito de multis soluat, erit in illo solutum, si autem debitor non designet: & creditor statim dicat in quo debito recipit: si tacet debitor, in illo erit solutum: neutro autem designante, si debita sint gravia, vel simplicia, & liquida sine contentione, in omnibus debitis principalibus reparatur solutio: sed quædam sunt graviora propter usuras, vel penam, aut similia: in illis computabitur solutio, quo-

xesse por qual debdo la faziã, è el que la rescibe, señalasse luego vno de los debdos principales, diciendo que la rescibe por el, e le callasse el que fazia la paga, entonce deue ser contada en el debdo que señallo, e non en otro. Mas si lo contradixiesse (2) luego, ante que se partiesse del logar, (deuel ter tornado), (3) lo que le pago, o contado en aquel debdo que señalar el que faze la paga. E si acacessiesse, que el que fiziesse la paga, nin el que la rescibe, non señalaron por qual debdo la faziã; entonce, si las debdas fueren iguales, que non aya agraiamiento ninguno, de pena, nin de vñra, nin du otra manera, mas en el vno que en el otro, deue ser partida la paga en todos los debdos principales: (4) en aquellos que conociere el debdor, sobre que non ouiesse contienda ninguna. E si por auentura, debda y ouiere alguna, que fuesse mas agraiada que las otras, por razon de pena que fuesse puesta en ella, o por otro agraiamiento semejante, (5) estonce deue ser contada la paga, tan solamente, en tal debda como esta (6) que es mas graue.

LEY

magis debitor exoneretur. Hoc dicit.

(1) En aquella que señalo. Quid si non sufficiat quantitas soluta ad solvendum totum debitum per debitorem designatum, an procedat hæc lex? Glossella finalis L. 1. ff. eod. vult, quod sic, & idem tenet Joan. de Imol. in dist. leg. 1. in princ. per leg. ubi fidejussor. ff. eod. ex quo enim creditor tacuit, & recepit, non debet obtinere particularis solut.

(2) Lo contradixiesse. Adde LL. 1. & 2. ff. eodem.

(3) Tornado. Et si creditor nolit, debitor off. rat. & consignet, ut in leg. ob signatione, C. eodem.

(4) En todos los debdos principales. De jure communi tunc hoc procedit, quando nullum debitum ex istis erat antiquus altero: nam si esset, tunc in causam antiquiorem cedit solutio: ut in leg. in his in princ. & leg. ubi fidejussor. & leg. si ex pluribus, §. fin. & leg. creditor. §. Valerianus, ff. eod. & tenet Bart. in leg. cum ex pluribus, eodem tit. & dicitur causa antiquior inspecto tempore solutionis: & non tempore contractus, ut in dist. leg. si ex pluribus, §. fin. & Bart. ubi supra, unde videtur, quod ista lex sic sit restringenda, & limitanda. Adverte tamen, quod Azo. C. eod. in summa, cum teigit istam materiam, nullam mentionem facit de debito antiquiori: sed quod simpliciter ubi causæ sunt pares de omnibus decedit pro rata, & ita simpliciter sequens dicta Azonis, fuit facta ista lex: sed per hoc non recedendum a jure communi, & opinione communi, cum hæc lex non exprimat correctionem distorum jurum, & polysit intelligi, & restringi juxta terminos juris communis.

(5) Agraiamiento semejante. Vide per Bart. in leg. cum ex pluribus, ff. eod. ubi ponit sex modos, quibus dicitur causa gravior, & vide etiam per Joan. de Imol. in dist. leg. 1. colum. 6. ibi, & potest dici causa gravior.

(6) Tal debda como esta. Sed an prius in usuram, quam in sortem. L. 1. C. eod. dicit: quod prius in usuras, & quæ sit ratio gloss. & Docto. laborant in hoc, in dist. leg. 1. & nulla videtur sufficiens ratio, & lex ista partitarum decidere videtur, quod si debitor sit cum pœna, vel usuris (nulla facta electione) solutio cedat in illud debitum: non tamen declarat, an prius in usuras, vel in sortem, unde non videtur recedendum a jure communi, in casu quo tanquam interesse usure licite petentur, & possent de jure isto, & Canonico exigi, alia circa hujus leg. materiam, vide per Bart. in leg. cum ex pluribus, ff. eod. & per Joan. de Imol. multum late in dist. leg. 1. eod. tit. ubi vide per eum unam notabilem deter-

LEY XI.

A quien deue ser fecha la paga primeramente en los bienes del debdor, quando las debdas que demandan, son de una natura, e sin peños.

LEY XI. tit. 16. lib. 5. Recop.

Prode
Nou ex
privilegio
2a pta
art. 3o
Si en un
papel
sellado
con
prension
alg peñ
sonales
leg. 1a
day 8.
tit. 29.
lib. 1.
de Cau.

Acian debdas algunas vegadas los omes vnos de otros, non obligando sus bienes, (1) nin parte dellos, mas conosciendo la debda tan solamente por carta, o ante testigos, o en juicio. E tal debdo como este es llamado en latin, debdum personale; que quiere tanto dezir, como debda que es obligada la persona del que la faze, e non sus bienes, en todo, ni en parte. E

Partida V.

minationem ad istam materiam, colum. fin. de libris mercatorum, qui communiter his temporibus scribuntur, in quibus scribitur, quid debeant habere, & quid debent dare, & nunquam in his quæ recipiunt, dicunt, quod sibi solvitur: quia poterit isto casu debitor per compensationem eligere in quo debito compensetur, vide ibi, & per Alex. consil. 83. volum. 3. & Decium consil. 308. in fin.

LEY XI.

Si sunt plures creditores, & bona debitoris non sufficiunt, si debitum est personale, ut quando non sunt bona debitoris obligata: tunc ex pluribus personalibus creditoribus primo satisfit ei, qui prius pro se sententiam reportavit, licet in tempore fuit posterior: sed si plures uno tempore sententiam reportaverunt, dividitur inter eos considerata cujuslibet quantitate: nec tenetur aliis licet prioribus communicare: sed in specie certa extante præsertur in cuius est species. Hoc dicit.

(1) Non obligando sus bienes. Quando enim est hypotheca bonorum procedit, quod habetur in leg. 2. & leg. cum rem publicam, & leg. eod. C. qui potio. in sign. ha. Nota ergo, quod inter creditores hypothecarios habentes familia instrumenta, vel sententias, non prodest, prius quem eorum reportasse sententiam, & petisse executionem, nam si ante dationem possessionis alter peteret executionem pro suo debito differenda esset traditio possessionis, rerum in quibus facta fuit executio, & solutio debiti prioris petentis: si secundus in sua hypotheca esset prior, seu privilegiator, & hoc videtur probari ex ista leg. in hoc verbo a contrario sensu, neque obstat ad hoc L. 1. à quo, ff. de rei vendi. & leg. pen. ff. de peti. bare. quia illud quando fuit actum actione reali, & sic de jure rei fuit cognitum, secus quando ageretur personali, & fieret executio in bonis debitoris, quia tunc ostendens de jure suo in re, in qua fit executio, impedit executionem, secundum Bart. in leg. à Divo Pio, §. si super rebus, ff. de rei judi. & sic secundus creditor docens de jure suo, & priori hypotheca de in re in qua fit executio, impedit executionem, quia de isto jure rei nunquam fuit cognitum, & facit L. 3. tit. 27. ibi (o que auian derecho en ellas) 3. part. & adde quod notat Bald. in leg. fin. ibi modo recooco in dubium, C. de bo. aucto. jud. possi. & ibi Salyc. vel dic, & melius, quod tertius se opponens, quando solum pretendit jus pignoris, & prioris hypothecæ non impedit executionem factam ad petitionem alterius creditoris, licet sit posterior in hypotheca, neque rei captæ in causam iudicati venditionem, sed ex pretio prius satisfiet prior creditor, & residuum converteretur in solutionem secundi qui petit executionem, ut est casus in dist. leg. à Divo Pio, §. sed & illud, ff. de rei judi.

(2) E por quien fuesse dada sententia primeramente. Condat cum leg. inter eos, in princip. ff. de rei judi. cum gloss. 2. ibi in verbo, occupantis: quæ declarat, quod isto casu, illæ dicatur præoccupare, qui prius pervenit ad sententiam, & per illam legem hoc tenent per regula Jaco. de Aret. relatus ab Alberic. in leg. qui autem, §. apud la-beonem, ff. qua in frau. credito. Sed quid si diversi inquirentes diversorum locorum procedunt contra quandam,

potende dezimos, que si alguno ouiesse a dar a muchos, debdos que fuesse desta natura, que qualquier dellos que demandasse su debdo por juyzio, e por quien fuesse dada sententia primeramente (2) contra el debdor, aquel deue ante fer pagado, que ninguno de los otros, maguer el fu debdo fuesse el poltrimero. E los otros, a quien deuia algo este debdor sobredicho, non han demanda (3) ninguna contra aquel que vence su debda. (4) Mas si todos los otros, o parte dellos, demandassen su debdo otrofi por juyzio, e fuesse dada sententia (5) contra el debdor, en vn tiemp

Hh

po

ut hæreticum, & unus eorum prius incepit processum, quam alius, ille tamen qui secundo incepit, prius dedit sententiam contra hæreticum? Vide in ista questione per Bald. & Docto. in leg. si pluribus, ff. de lega. 1. ubi Alex. tenet opin. Dyni. Reyn. Cyn. & Bald. quæ fuit, quod prævaleat sententia iudicis, qui primo cepit inquirere, ibique respondet ad cap. per hoc de hæret. lib. 6.

(3) Non han demanda. Intellige, quando iste creditor, qui habuit pro se sententiam, petit executionem prius, quam alii creditores: nam si eodem tempore concurrerent in petenda executione, habentes plures sententias super diversis debitis non privilegiatis, vel pariter privilegiatis, licet diversis temporibus latas, omnes concurrerent in bonis debitoris: quando bona non essent omnibus solventur, & pro rata cujusque debiti bona dividere inter eos: & si habens posteriorem sententiam prius peteret executionem, ille præferret per text. in leg. iudicati actione, ff. de rei judi. & tenet gloss. & Docto. communiter in dist. leg. inter eos, in verbo occupantis, & ibi per Alex. & vide L. 9. tit. fin. infra. eadem part. Et nota, quod habens adionem personalem privilegiatam, poterit advocare pecuniam solutam alii creditori, non privilegiato, & si prius haberet sententiam pro se, & peteret executionem, ut in dist. leg. inter eos, & in leg. 3. ff. quod cum eod. & in leg. fin. §. licentia, ubi vide Angel. C. de jure. delibe.

(4) Que vence su debda. Quid si non per sententiam iudicis, sed de manu debitoris haberet suum debitum, antequam alii creditores venirent: & bona omnibus non essent solvendo? Dic, ut in leg. 9. tit. fin. eadem part. & vide Bart. in leg. pupillus, ff. qua in fraudem credito. & notabilem decisionem Neapoliti. 190. in decisionibus Matthæ de Alidto. & quid si unus debitor habet plures negotiationes diversas, seu diversarum rerum pannorum unam, aliam olei, vel alterius negotiationis: an erit conditio præoccupantis melior, ita quod alii creditores eisdem negotiationis non poterunt ad eo avocare? Dic, quod non: imo cum sibi prius venient, solvitur, debet cavere se resursum pro rata, si appareant alii creditores eisdem negotiationis, quia in istis negotiationibus non est melior conditio occupantium, sicut est regulariter in aliis actionibus, quæ non dantur occasione negotiationis: quia debet satisfieri melior venientibus, etiam nulla præstita cautione, quia melior ea conditio occupantium, nisi fuissent missi in possessionem, vel nisi essent magis privilegiati, quia tunc retraheretur solutio facta, non privilegiatis: ut in leg. ex falso. in fin. ff. de pecu. tradit Bart. in dist. leg. pupillus, ff. qua in fraudem credito. & nota quod quando sunt diversæ negotiationes, non veniunt omnes creditores communiter ad omnia: sed quilibet ad suam negotiationem, ut in leg. 1. §. si plures, versic. sed si duas tabernas, ff. de tributo. quod non est in aliis creditoribus, qui non contraxerunt occasione negotiationis, nam illi possunt ire ad quæcumque bona, ut declarat hæc Paulus de Castro, in dic. §. si plures, & tene ista menti.

(5) Sententia. Et petita fuerit executio eodem tempore ut dixi supra in gloss. 3. & vide LL. 7. & 9. infra. tit. proximo.

por todos, o por alguna partida dellos: entonce, si de los bienes del deudor non pudiesen ser pagadas las deudas, denuncienlo compartir entre aquellos por quien fue dada la sentencia, dando a cada vno dellos mas, o menos, segund la quantia que deue auer. Pero si entre los bienes de tal deudor como este fuesse fallada alguna cosa agena, que ouiesse dado alguno en guarda, en saluo dezimos quel finque a su señor, (6) e que los deudores non gelo pueden embargar.

LEY XII.

Como deue ser fecha la paga de las cosas que son dadas en guarda.

Majoria muy grande han los deudos de las cosas que son dadas en encomienda: ca maguer deua otras deudas aquel que recibe la cosa en guarda, si gela demandaren, ante la deue pagar que otro deudo que deua. E esto seria, como si acacesciese, que este que ouiesse dado la cosa en encomienda, la demandasse en juizio a aquel a quien la auia dado en guarda, e en aquella fazon misma le demandassen otros deudos, por que non fuesen obligados los bienes del deudor, e que non fuesen de tal natura como esta. Ca entonce el Judgador ante deue apremiar a tal deudor como este, que pague lo que le fue dado en encomienda, (1) que otro deudo (2) ninguno que ouiesse a dar; maguer los otros deudos fuesen mas antiguos.

LEY XII.

Debitum ex causa depositi, prius debet solvi, quam alia personalia: licet anteriora, quamvis in petendo concurrant. Hoc dicit.

(1) En encomienda. Adde L. penult. tit. 3. eadem partita, & leg. si ventri. §. in bonis, ff. de privi. credito. & procedit, ut gloss. dicit in dicto §. in bonis, sive extat res, sive non, & habetur in dicto leg. penult. ubi dixi.

(2) Que otro deudo. Si res deposita extat, plane procedit: si vero non extat, debet intelligi de alio debito non privilegiato: nam si sunt pariter privilegiata, concurrunt, nisi quatenus lege cavetur: quod unum privilegium alteri preferatur, secundum Azc. C. de bonis aucto. judi. possit. in summa col. 1. & dixi supra in leg. proxima, & vid. L. privilegia, & ibi gloss. & Docto. ff. de privile. credito.

LEY XIII.

Debitum ex causa maleficii, vel damni dati in re aliena: est prius solvendum ei: qui prius egit, & qui sententiam meruit, quam aliis, quibus ex tali causa debebatur. Hoc dicit.

(1) Obligado el malfechor. Nam, & ex maleficiis prodita sunt actiones, ut in §. ex maleficiis instit. de actio. & ex omni delicto oritur civilis: seu prosecutoria actio, ut notat gloss. in leg. fin. ff. de privo. deli. & in leg. neque pratermittendum, ff. pro socio, & tradit Bald. in leg. sub preter. 1. C. de transact. in fin. & in leg. 1. colum. 2. ad fin. ff. de condi. inde. Dixit idem Bald. quod ex delicto oritur obligatio, ex quo oritur accusatio criminalis, ex eodem oritur actio in factum, vel de dolo, ut ff. de falsi, lege qui nomina, alibi etiam dixit Bald. quod ex delicto oritur obligatio, non officium iudicis: nisi quando non lubest materia sufficiens, ex parte actoris: tamen equitas suadet

LEY XIII.

Como deue ser fecha la paga de las malfetrias, e daños, que los omes faxen, unos a otros, en sus cosas.

Malfetrias, e daños fazen los omes muchas ve-gadas en las cosas agenas, cortando arboles, e arrancando viñas, e matando, e firiendo siervos, e ganados, e en otras maneras semejantes destas. E porende dezimos, que si alguno ouiesse demanda contra otro, por daño, o menoscabo quel ouiesse fecho en algunas destas cosas; que finca obligado el malfechor (1) al que recibio el daño, tambien como por otra deuda que le ouiesse a dar. E qualquier, vno, o muchos, quel demandassen la malfetria en juizio; por quien fuesse dada la sentencia primeramente contra el malfechor, deue ser entregado primeramente, (2) cada vno dellos, en los bienes del malfechor, en la manera que de fuso diximos, en la ley que comienza: Sacan deudos. (3)

LEY XIII.

Como los omes deuen demandar llanamente sus deudas, por juizio, e non por premia prender a los que gelas deuen, por si mismos.

Llanamente, e sin braueza (1) ninguna deuen los omes, vnos a otros, demandar las deudas que les deuieren: e por poder, nin por riqueza (2) que aya aquel a quien deben el deudo, non deue el por si, (3) sin mandado del Juez del lugar,

LEY 76. tit. 13. lib. 4. Recop.

remedium dari, ut notatur in leg. & ideo, ff. de condi. furti. in §. Neratius, ita Bald. in leg. cum seruum, C. de seruis fugiti. ex qualibet enim injuria alicui illata, duplex oritur actio, una republica, altera parti. L. quotiens, & leg. licitatio, §. quod illicite, ff. de publica. Bald. in leg. 1. colum. 4. C. si a non compete. judice.

(2) Primeramente. Limita nisi daretur damnum in re fiscali, ut dixi supra eadem parti. tit. 3. leg. penult. in glossa magna.

(3) Sacan deudos. Supra eodem L. 11.

LEY XIV.

Non potest quis sua auctoritate debitorem in bonis, vel in personam pignorare: nisi ex pacto ei licet, & contra faciens, si ex tali pignoratione recipit debitum, restituat illud: & perdat jus creditor: & si non fuit ei solutum, restituat pignus, & non respondebitur ei super debito, donec pignus restituitur. Hoc dicit.

(1) Sin braueza. Habes hic, quod id quod geritur inter partes etiam in iudicio, debet fieri sine contumelia, & iracundia simpliciter petendo, vel excipiendo: vide L. 3. & leg. si quidem, C. de injur. & Specul. tit. de accusatore. versic. sed pone, colum. 14. & ibi Joan. Andr. in additio. ubi vide an agatur actione injuriarum contra eum, qui per viam iudicis aliquid criminalis, vel infamie adversario objectit, & adde Angel. Aret. in suo tract. maleficio. in parte neque non ad querelam, col. 2. & in parte verba contumeliosa, colum. 2. & Socinum consil. 118. & consil. 146. 1. volum. Phillip. Corneum consil. 80. 3. volum. & per Oldral. consil. 53.

(2) E por poder, nin por riqueza. Hoc in specie dicit: quia potentibus vicina solet esse superbia, & pene semper rebus affluentibus elatio sociatur Gregorius, 26. moralium, cap. 23. in fine.

(3) Non deue el por si. Adde L. extat, ff. quod metus causa, & leg. 11. tit. 13. eadem partita, & leg. nullus, C. de judicis, & §. 1. de pace jura. fir. & hoc est regulare, ne quis jus sibi dicat, fallit tamen in casibus legum frequentium LL. 1. & 2. C. quando licet unicuique sine iudice sit

LEY XV.

Como se puede desatar la obligacion principal, por otra que faxen de nuevo sobre ella.

Renouamiento, es otra manera de quitamiento, que desata la obligacion principal de la deuda, bien asi como la paga. E esto seria, como si vn ome vendiesse a otro alguna cosa: e despues el comprador renouasse (1) el pleyto en otra manera con el vendedor, obligandole a pagar el precio, como en razon de emprestido. Ca estonce, non seria tenuto el deudor, de pagarle lo que deuia, como en razon de vendida, mas como si ouiesse los marauedis del precio tomados emprestados del otro. E aun dezimos, que le podria renouar en otra manera el pleyto que fuesse fecho primeramente; asi como si el deudor que deuiesse alguna cosa a otro, renouasse el pleyto otra vez, dando otro deudor, o manero, (2) en

Cavillo lib. Ley 2. 9. Comara tit. 16. cap. 47. lib. 5. Recop. per tot. el lib. 5. cap. 59. eo no. 30. Cavally tom. 3. oppm. com. 7. 794. per tot. Carleval & Judicium 3. Sup. 6. n. 29. et leg. 2. Parladon. di. ff. 90. §. 2. Monesta yon in duc. Aud. vig. 19. per tot. pag. 87.

gar, apremiar, nin prender al deudor, que pague el deudo. Fuera ende, si quando la deuda fue fecha, otorgo, e fizo pleyto sobre si, el que la deuia, e de apremiarle (5) por si mismo, sin mando del Judgador. E si alguno contra esto fiziesse, apremiado el por si mismo a su deudor, non habiendo derecho de lo fazer, asi como sobredicho es, si por la premia que le faze ouiere de pagar el deudo, deuelo tornar; e perder el derecho que auia contra el, por razon de aquella deuda: e si el deudo non rescibiesse del, e le prendasse por fuerza, deuel tornar la prenda doblada; e el otro, que non le responda sobre la deuda, fasta que torne la prenda. (6)

Ley 2. tit. 16. lib. 5. Recop.

Partida V.

vindi. & infra in casu bujuz leg. & leg. 1. §. 1. ff. quorum legato. & leg. ut vim. ff. de just. & iure, & leg. scientiam, §. qui cum aliter, ff. ad leg. Aquilianam, & leg. quemadmodum, §. 1. eodem titulo, leg. 1. C. unde vi. & L. 1. C. de iure emphyteutico, & L. devotum, C. de metatis & epidemiciis, lib. 12. & leg. ait prator, §. si debitorum, ff. que in fraudem creditorum, & leg. generali, C. de decurionibus, lib. 10. & leg. 1. C. ubi qui de curiali, vel coartali aliove condit. conve. & leg. si adulterium cum in casu. §. idem pallioni, ff. de adul. & in cap. olim de restitutio. spolia, §. si delictum tendit in injuriam republica, cuilibet est licitum illam propulsare, sicut injuriam patris, vel matris, L. veluti, ff. de just. & iure. Bald. in dicto §. 1. de pace jura. firma. vide eundem in cap. 1. de inoffi. in mari facta. & vide per Abb. de ista mate. in cap. cum venissent, colum. 2. & seq. de judi. & an consuetudo possit dare jurisdictionem in propria causa? Vide per Bald. in leg. 1. in fin. 8. colum. in 2. lectu. C. unde vi. & vid. cap. inter querelas 23. quast. 4. & quod habetur in cap. dilecto de sentent. ex com. lib. 6. & per And. de lict. in §. pen. in additio. de probi. feud. alio. per Frede.

(4) Que el otro ouiesse poder. Adde dictam L. 11. tit. 13. eadem partita, & an sicut de hoc valet pactum, valeat etiam consuetudo? Vide per Joan. Andr. in cap. cum tanto. de consue. Alber. in leg. creditorum, C. de pigno. ubi dicit, quod quicquid fit de iure, modernus usus iudiciorum approbat talem consuetudinem, ubi viget, & quid si ille qui potest capere pignus virtute pacti, vadat ad iudicem? Vide late, & eleganter per eundem Albericum post Jaco. de Bello vitor in dicto leg. creditorum, cujus resolutio est, quod si creditor cum instrumentum pacti accedit, & iudex adversario non vocato mittit eum in possessionem pignoris, tunc missus debeat in suo iure tueri de plano: si tamen iudex fecit debitorem citari, quod secundum eum prudentius est, & rationabilius, & tunc si debitor confiteatur, planum est, & non est opus libello, si vero contradicat, debet libellus offerri, & ordine iudiciario procedi, & ibi etiam concludit post multa, quod si missus sit per iudicem adversario non vocato, missio non debet ex hoc revocari quasi non solemniter facta, quod tene menti, qui Lucas de Penna in leg. fin. colum. 2. versic. sed pone creditor, C. de agrico. & consil. lib. 11. contractum voluit motus ex dicto Spec. tit. de pign. §. 1. versic. quid si iudex, & aliis que ibi videas. Dicit tamen, quod tali casu non solemniter ordo iudiciarius servari debet, sed de plano procedendum est mihi videtur, quod possit procedere dictum Alberici, non tamen talis missio licet fiat de mandato iudicis, dicitur iudicialis, sed conventionalis, ut & vult Spec. ubi supra facit L. si convenierit, ff. de re judi. & sic videmus, nulla premissa partis instrumenta garentigia, & executioni mandari, juxta LL. regni,

tutius tamen erit, ut opiniones evitentur, quod in pacto facias opponi: quod ad simplicem creditoris petitionem, abique alia causa cognitione, & partis citatione possit, & debeat iudex creditorem inducere in possessionem, prout etiam tradit Lucas de Penna, ubi supra versic. 2. ex premissis queritur. An autem istud jus sit vendibile, & celsibile gloss. quod sic in leg. cum fundus ff. de vi. & vi. ar. & tenet Bald. in §. 1. de pace jura fir. dummodo civilis modo, & sine atrocitate facti ingrediat, L. non est singulari, ff. de regul. jur. & vide per Doct. in dicto leg. creditorum, & quod istud pactum transeat etiam ad heredem creditoris Bald. ibidem quod sic, cum istud pactum non sit privilegium, sed jus commune.

(5) E de apremiarle. Facit ad id quod notat Bald. in leg. legis Juliae, C. qui ho. cede. post. quod valet pactum de ingrediendo, & solvendo sibi propria auctoritate, quae licentia secundum eum, potest etiam in testamento concedi. L. tertia, cum §. 1. ff. de lega. 2. an autem requiratur, quod in pacto exprimat, nec dum, quod creditor possit ingredi possessionem pignoris, sed etiam, quod possit pignus retinere, ita lex facit, quod sic, & hoc tenet Barr. & sequuntur communiter Docto. moderni in dicta leg. creditoris.

(6) Fasta que torne la prenda. Restituito ergo pignore, vult lex ista, quod audiatur super debito, contractum tamen aperte vult dicto leg. 11. tit. supra proximo, & ibi dixi, & videtur illa intelligenda, secundum istam. Dic tamen melius, ut dixi in leg. 14. tit. 10. 7. part. bodie de jure ordinariorum, vid. leg. 5. & 6. tit. 14. lib. 3. ordi. rega. & leg. 1. & 6. tit. 11. lib. 5. ejusdem ordinariorum.

LEY XVI.

Fit novatio debiti, quando debitum ex causa venditionis, promitto solvere ex causa mutui, quia non tenent, nisi tanquam ex mutuo. Item fit, quando debitor loco sui, dat alium debitorem hoc acto, ut prior sit liberatus: quia licet secundum efficitur non solvendo, non tenetur prior: sed si hoc non agitur, ut prior sit liberatus, erant ambo obligati, & unius solutione liberantur ambo. Item si debitor pure alium sui loco animo novandi delegat sub conditione, fit novatio adveniente conditione: sed si conditio non impleretur, vel ea pendente mutet delegatus statum habere, quod definit standi in iudicio potestatem talem, remanet prior, & non secundus efficitur obligatus. Hoc dicit.

(1) Renouasse. Vide ad istud exemplum de quo hic L. ff. ex pretio, C. si cor. pr. & ibi gloss. & leg. adversus, C. de non nume. pen. & satis videtur expressum, hic de animo novandi: cum una obligatio in aliam transferatur, ut & dicit Salice. in leg. fin. C. de novatio.

(2) O manero. Habes hic, quod dicitur de legato, licet qui delegatur non sit debitor, vide Paul. de Caste. in